

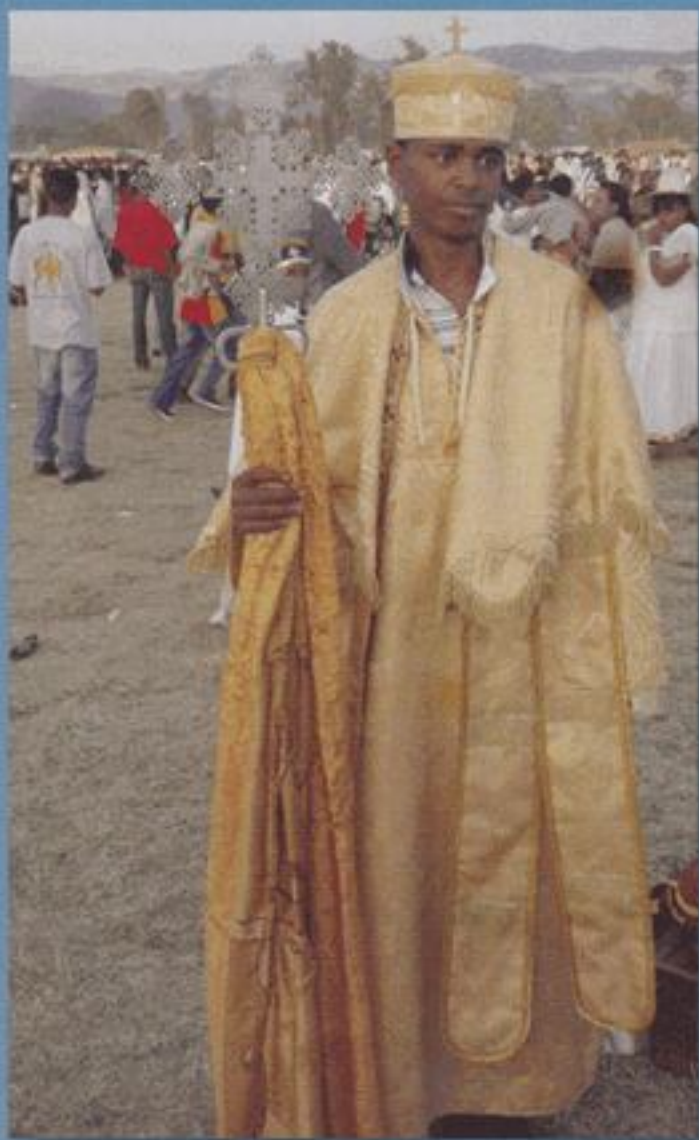
Pokrof

OOSTERSE CHRISTENEN, KERKEN EN CULTUREN

JAARGANG 59

NUMMER 1

JAN-FEB 2012

3 De dood zal niet meer zijn –*Paul Baars***7 Christenen van Syrië in de knel –***Leo van Leijssen***10 Vrijheid op Russisch internet –***Paul Baars***12 Meditatie: Ontmoeting des Heren –***Leo van Leijssen***15 Vergeten christendom –***Paul Brenninkmeijer*

Oude sculptuur met lotuskruisen in China, uit de bloeitijd van de ('nestoriaanse') Kerk van het Oosten.

18 Poesjkin en Rusland –*Dolf Bruinsma***21 Korte berichten****23 Liturgieagenda**

Hierbij de eerste Pokrof van 2012. Moge het voor u en ook voor ons tijdschrift een goed jaar zijn.

De Russische acteur en auteur Victor Jákovljev heeft een boeiende visie op Boris Pasternak, de schrijver van Dokter Zjivago. Paul Baars vertelt ons erover en plaatst er enkele gedichten van Pasternak bij, vertaald door Frans-Joseph van Agt. Leo van Leijssen beschrijft aan de hand van berichten en artikelen uit de pers iets over de netelige positie van de christenen in Syrië onder het wankelend maar nog altijd niet gevallen bewind van Assad. Het huidige Rusland onder Medvedev en Poetin is een land met weinig politieke vrijheid; anders, meer rooskléurig, is het – zo blijkt uit een signalement van-uit de redactie – gesteld met de kerkelijke en culturele vrijheid, bijvoorbeeld op internet. In de meditatie kijken we met u naar de dichterlijke hymnen en de sprekende icoon van het Feest van de Ontmoeting des Heren. Het eens zo roemrijke oriëntaalse christendom dat vanuit het Midden-Oosten tot ver in Oost-Azië reikte, wordt door Paul Brenninkmeijer ter sprake gebracht in een bespreking van twee boeken over dit onderwerp. Tot slot schrijft Dolf Bruinsma over de originele en in meerdere opzichten on-orthodoxe Russische dichter Poesjkin.

Een zowel informatief als poëtisch lezen van deze Pokrof toegewenst.

Leo van Leijssen,
Redactiesecretaris

Pokrof verschijnt vijfmaal per jaar en is een uitgave van de Katholieke Vereniging voor Oecumene Athanasius en Willibrord

Redactie: Paul Baars, Wil van den Bercken, Paul Brenninkmeijer, Dolf Bruinsma, Geert van Dartel, Josephien van Kessel, Dolf Langerhuizen (hoofdre-dacteur), Leo van Leijssen (redactiesecretaris), Heleen Murre-van den Berg, Katja Tolstaja, Huub Vogelaar.

Administratie en redactiesecretariaat:
Katholieke Vereniging voor Oecumene,
Biltstraat 121, 3572 AP Utrecht, tel. 030 -
2326907, e-mail: secretariaat@oecumene.nl,
internet: <http://www.oecumene.nl/Publicaties/Pokrof>

De auteurs zijn verantwoordelijk voor de inhoud van hun bijdragen en geven niet de mening van de redactie weer. De redactie is verantwoordelijk voor titels en tussenkopjes alsook voor foto's en hun onderschriften. Voor mogelijke onjuistheden in aankondigingen van liturgievieringen en evenementen kan de redactie niet aansprakelijk worden gesteld. De redactie behoudt zich het recht voor ingezonden reacties in te korten of niet te plaatsen.

Opzeggingen dienen vóór 1 december in Utrecht te geschieden, anders wordt men verondersteld abonnee te blijven. De abonnementsprijs is €20, giro 5679145 (codes voor overboekingen vanuit buitenland: IBAN: NL 61 INGB 0005679145 en BIC: INGBNL2A t.n.v. Tijdschrift Pokrof, Utrecht. Opmaak: VANDARTEL, Oss Drukwerk: Van Stiphout, Helmond.

‘Smerti ne budet ~ De dood zal niet meer zijn’

Christelijke thema's in 'Dokter Zjivago' van Boris Pasternak

In september 2011 gaf Victor Jákovljev twee lezingen in Nijmegen over “de geschiedenis en het lot van de roman ‘Dokter Zjivago’”, in de Byzantijnse Kapel en in de Nijmeegse Poëziewinkel. Victor is als acteur, regisseur en schrijver verbonden aan het Poesjkin-Theater in Pskov en lid van de ‘Al-Russische’ vereniging van schrijvers. Hij is ook lezer en altaardienaar in een Russisch-orthodoxe parochie. Hij deed onderzoek naar Pasternak en ontwikkelde een eigen voorstelling: ‘de dood zal niet meer zijn’. Paul Baars hielp bij de voorbereiding en de vertaling van dit project en vat samen wat Victor in zijn “monospektakl” (solovoorstelling) en in de gesprekken daarover naar voren heeft gebracht.

Victor Jakovljev
(Foto: archief Byzantijnse Kapel)

Hamlet

Geen geroes meer. Het toneel betrad ik.
Ruggelings leun ik in het deurkozijn
en in verre echo's vat ik
wat er in mijn levenstijd zal zijn.

De binocles bij de duizend laden
in hun brandpunt schemernacht op mij.
Als het even kan, mijn God en Vader,
draagt Gij deze beker dan voorbij.

Ik houd van Uw ferm-omlijnde plannen
en ik neem ook die rol van U aan.
Doch een ander drama is begonnen,
wil mij ditmaal vrijuit laten gaan.

Doch de handelingen zijn verordend
en het eind ligt vast. Ik sta alleen –
in schijnheiligheid gaat alles onder.
Leven is geen wandeling langs alleëën.

Boris Leonidovič Pasternak (1890 – 1960) groeide op in een kosmopolitisch, intellectueel Joods milieu in Moskou. Zijn vader was docent aan de Moskouse schilderacademie, zijn moeder een bekend pianiste. Kunstenaars uit Oost en West, zoals Tolstoj, Rachmaninov, Skrjabin en Rilke kwamen er op visite. De Joden in Rusland waren sterker gesecculariseerd en geassimileerd dan de Joden in Litouwen en Midden-Europa. Een deel van hen voelde zich rond 1900 (en ook later rond 1980) aangetrokken tot de Russisch-orthodoxe Kerk. Die stond daar dubbelzinnig tegenover. Ze kende een obscure antisemitische kant, maar ook een heel open universele kant. Pasternak doorliep een kerkelijk gymnasium. Hij kende de Orthodoxe liturgie en de christelijke bijbel goed. Hij ging uiteindelijk filosofie studeren in het Duitse Marburg en keerde eind 1913 naar Moskou terug. Het Jodendom als godsdienst lijkt geen rol te hebben gespeeld in zijn leven.

Communistisch regime

De Revolutie van 1917 had aanvankelijk steun bij de Russische intelligentsia en bij minderheden. Russische Joden hoopten dat ze onder het communisme eindelijk als gelijkwaardige burgers konden leven. Ook Pasternak steunde aanvankelijk de Revolutie. Maar politiek interes-

seerde hem niet echt. In de jaren '20 werd zijn werk nog gepubliceerd en genoot hij een redelijke bekendheid. Maar hij voelde steeds meer afstand tot het 'socialistisch realisme', dat door de Communistische Partij aan de kunstenaars werd opgedrongen. Veel intellectuelen verlieten de Sovjet-Unie noodgedwongen.

Degenen die achterbleven kon je grofweg in twee groepen verdelen: zij die zich aanpasten, en zij die ondanks alles hun eigen weg probeerden te gaan. De laatsten kregen het moeilijk. Pasternaks geestverwanten verdwenen in de Goelag. Osip Mandelsjtam bijvoorbeeld is er overleden van de honger. Nu naar het verhaal door Victor Jakovljev.

In de Goede Week

Nog is het alom donkere nacht,
nog zo vroeg is de wereld,
dat sterren, helder als de dag,
ten hemel staan in al hun macht
en de aarde, als het aan haar lag,
Pasen in slaap had doorgebracht,
terwijl zij psalmen lezen.

Nog is het alom donkere nacht.
Zo'n prilheid heeft de aarde,
dat van het kruispunt tot de bocht
het plein in eeuwigheid al wacht.
Voor zonsopgang de lucht verzacht
duurt het nog duizend jaar.

De aarde is nog kikkernaakt,
heeft niets dat zij kan aandoen
als zij 's nachts de klokken slaat
en kerkzang buiten nadoet.

En tussen Witte Donderdag
en zaterdag voor Pasen
knaagt water staag de oevers af,
is bellen aan het blazen.

Het bos is kaal en uitgekleeft,
zodat op Goede Vrijdag
als rijen mensen in gebed
het pijnboombos erbij staat.

En in de stad, op een klein erf,
als schoffies nauw tezamen,
staan bomen blootjes naar de kerk
door traliwerk te staren.
En vol ontzetting is hun blik.
Hun schrik is gerechtvaardigd.
De tuinen treden uit hun perk,

de aarde trilt in haar bestek:
want God wordt nu begraven.

Zij zien het licht in de altaarnok,
de kaarsen en het zwarte doek,
al wie zijn tranen vrijlaat,
en hoe opeens naar buiten trekt
de stoet met kruis en lijkwaad,
waartoe een berkenpaar bij 't hek
gedwongen iets opzij gaat.

Rondom het kerkerf komt de stoet
langs het trottoir geschreden
en brengt naar binnen van de straat
de lente, lentelijk gepraat
en lucht met iets van kruisbroodsmak
en voorjaarsroes daarnevens.

Naar wie daar staan, mismaakt, zoveel,
bij het portaal gooit Maart zijn sneeuw,
als kwam naar buiten iemand mee
die tabernakels opendeed
en alles kwistig weggaf.

De zang duurt tot de ochtendtijd,
en nu hun smart geleest is
klinkt minder luid van binnenuit
tot waar het plein zijn lamplicht spreidt
psalmlezing of epistel.

De schepping zwijgt om middernacht
na 't lentelijk verkonden
dat, nog niet het voorjaar terug,
of men bevecht de dood met vrucht
door't werk der Heropstanding.

Realistischer, niet socialistischer

Pasternak was geïnteresseerd in ethische en filosofische thema's. Hij verwondert zich over de natuur en de wereld om hem heen. Kunst is voor hem een genade, geen product van de eigen wil. Het is een vorm van energie: originele en vrije zelfexpressie. De schrijversbond van de USSR beschuldigde hem van subjectivisme en esthetisme, en zijn werk werd nauwelijks meer gepubliceerd. Onofficieel werd het nog wel verspreid. Hij ontving tijdens de Tweede Wereldoorlog brieven van soldaten, die uit zijn gepubliceerde en ongepubliceerde werk citeerden. Om brood op de plank te krijgen maakte hij vertalingen, die nu nog steeds gebruikt worden, o.a. van Goethe, Kleist, Shakespeare en de door hem bewonderde Rainer Maria Rilke. Zo overleefde hij. Men heeft hem nooit gearresteerd. Stalins terreur had altijd iets inconsequents en onvoor-

spelbaars. Dit liet Pasternak uiteindelijk niet onberoerd. Hij ging zich geleidelijk toch meer met de gevolgen van de Russische Revolutie bezighouden. Je kan zeggen dat hij wel realistisch, maar niet socialistischer werd.

Winternacht

De sneeuw joeg, jóég heel de aarde langs,
door alle landen.
En op de tafel brandde een kaars,
een kaarslicht brandde.

Als muggen die zich in een vlam
bij zwermen storten,
zo vloog de sneeuw op naar het raam
in zware vlokken.

De storm bracht op de ruit een floers
van pijltjes, rondjes.
En op de tafel brandde een kaars,
een kaarslicht brandde.

En aan het hel plafond in huis
kwam schaduw zweven,
gekruste handen, lot gekruist,
gekruste benen.

Problemen rond uitgave

In 1945 begon hij met het manuscript van het boek 'Dokter Zjivago'. Het was rond 1954 af. Enkele gedichten van het boek werden gepubliceerd, verder werd het boek in de Sovjet-Unie verworpen. Als door een wonder lukte het hem een manuscript naar het Westen te smokkelen. In 1957 publiceerde de uitgeverij Feltrinelli in Milaan de Russische tekst en een Italiaanse vertaling. Vanuit het Westen, vanuit de 'tamizdat' werd het boek later weer de Sovjet-Unie in gesmokkeld. In 1958 kreeg Pasternak voor dit boek de Nobelprijs voor Literatuur. Hij heeft die prijs en het eraan verbonden geldbedrag nooit in ontvangst kunnen nemen. Hij wist dat hij niet meer had kunnen terugkeren, wanneer hij naar Stockholm was gegaan. Hij wilde per se in Rusland blijven. Pasternak werd pas postuum gerehabiliteerd in 1987. Daarna kon zijn volledige oeuvre eindelijk in de Sovjet-Unie gepubliceerd worden.

Stalin was inmiddels in 1953 gestorven. Pasternak hoefde niet meer te vrezen voor zijn leven. Maar de reacties in de staatsmedia waren heftig. In de 'Literatúrnaja Gazéta' van 25 oktober 1958 stond te lezen: "Nu is dokter Zjivago terug bij zijn eigen mensen en zijn

schepper ontving daarvoor dertig zilverlingen". "Het toekennen van deze Nobelprijs is het verhaal van een nauwkeurig doordacht ideologisch complot". "Het blijft een roemloos einde en aan de verrezen Jood, dokter Zjivago en zijn auteur, zal de hoon van het volk ten deel vallen'. De reactie is wel erg onzakelijk, antisemitisch en op de persoon gericht: Pasternak als een nieuwe Judas.

Religieuze inhoud

Nu naar het boek zelf. Het is een verhalende roman, die ook wel autobiografische elementen bevat. De gedachtewereld van de hoofdpersoon, Jurij Zjivago, is ook de gedachtewereld van de auteur. De gedichten van Jurij, die zijn vrienden na zijn dood vinden, zijn natuurlijk die van Pasternak zelf. De burgeroorlog in de Oeral rond 1919 had hij zelf van nabij meegemaakt. Het boek heeft impliciet of expliciet steeds een religieuze, christelijke, Orthodoxe achtergrond. Het zit al in de titel, 'Dokter Zjivago'. 'Zjivago' betekent 'levend'. Maar Pasternak gebruikt niet de moderne Russische vorm, maar de Kerkoslavische die men in de bijbelvertaling en de gebeden gebruikt, zoals: 'Jij bent de Christus, de Zoon van de Levende God' (Mt.15, 16). En daarnaast opent het boek met een Orthodoxe begrafenis. In 1946 schrijft hij aan Olga Freidenberg: "Smerti ne budet - De dood zal niet meer zijn. Deze drie woorden over de onsterfelijkheid zijn het meest kernachtig. Ze vormen het belangrijkste thema in al mijn huidige proza." Opnieuw een bijbelcitaat: 'En Hij zal al hun tranen van hun ogen afwissen en de dood zal niet meer zijn' (Apocalyps 24, 4). Pasternaks afstand tot het communisme in Rusland komt tot uiting in het hele boek, niet in de vorm van een alternatieve theorie of contra-revolutie, maar in dialoog, in gesprekken met zijn geliefde, vrienden én tegenstanders. De ideeën van de revolutie hebben voor hem hun glans verloren. Ondanks een zee van bloed zijn ze totaal niet gerealiseerd. Het is een soort hemel op aarde die mensen wil bevrijden die daar niet om gevraagd hebben. Die mensen verliezen de macht over hun eigen leven. Het doel heiligt daarbij de middelen. Zijn meest fundamentele kritiek is wellicht dat de bolsjeviken de geest en de ziel van het leven niet begrepen hebben. Ze zijn vergeten dat liefde zich niet laat dwingen.

Het boek bevat ook een aantal gedichten (sommige ervan hierbij geplaatst, in de vertaling van Frans-Joseph van Agt, met dank aan de erven).

Een aantal, zoals 'De Goede Week' en 'De Kerstster', verwijzen naar momenten in het kerkelijk jaar. Andere gedichten bevatten expliciete verwijzingen naar het Nieuwe Testament, zoals 'Hamlet', 'De Hof van Getsemane' en 'Maria Magdalena'. Het lijden van Christus is hier niet alleen een verhaal uit een ver verleden. Het gebeurt steeds weer opnieuw: zeker ook na 1917 in het lijden dat de Sovjetburgers doormaken. Het communisme is het Golgotha van het Russische volk, om met een andere Russische schrijver, Maximilian Voloshin (1877-1932), te spreken. Maria Magdalena is niet alleen getuige van Christus' lijden. Zij ontdekt als één der eersten het lege graf en wordt daarom in de Orthodoxe kerk 'apostelgelyke' genoemd. Zij belichaamt dus de hoop. In 1966 komen dezelfde beelden terug in de film van Andrej Tarkovskij, 'Andrej Roeblov'. Je ziet daar een man, gekleed als Russisch boer, een zwaar kruis een heuvel opdragen, gevolgd door een treurende vrouw. Men noemt ze niet bij hun namen, maar de symboliek is onmiskenbaar.

Magdalena (2)

Men houdt grote schoonmaak voor de feestdag.
Ik sta ver van al die drukte af,
hier waar ik met myrrhe die ik meebracht
Uw zo allerreinste voeten was.

Tastend zoek ik, vind niet Uw sandalen.
Ik zie niets door al mijn tranen heen.
Losgeraakte slierten haren dalen
als een scherm recht voor mijn ogen neer.

Aan mijn rok Uw voeten, Jezus, drukkend,
liet ik over hen mijn tranen vrij,
rond hen schikte ik mijn kralen ketting,
wikkelde ik mijn lokken als een pij.

Alles wat de toekomst brengt, zie ik heden
juist als zette Gij die tijdelijk stil.
Ik voorspel nu evenzeer profetisch
en zo helderziende als Sybil.

Morgen scheurt het voorhang van de tempel,
in een kleine groep staan wij terzij,
onder ons schudt de aarde op haar vesten,
dit misschien uit medelij met mij.
Stram in rotten zal 't escorte lopen
ruiters zullen naar hun posten gaan.
Als in storm een windhoos, zo zal boven
aller hoofd dat Kruis ten hemel staan.
Voor Uw vastgenageld Lichaams voeten

werp ik mij terneder en verstijf.
Al te velen ter omarming moet Gij
wijd Uw armen spreiden aan het Kruis.

En voor wie ter wereld zoveel breedte,
zoveel smarten, zoveel kracht ontvouwd?
Zijn op aarde zoveel zielen, levens,
zoveel volkeren, rivieren, woud?

Doch drie zulke dagen zullen komen
en zij stuwten naar zo'n leegte toe,
dat ik in die gruwelperiode
zelf ook naar de Heropstanding groei.

Actualiteit

Victor Jakovlev vindt het een enorme prestatie dat Pasternak in een heel donkere tijd de hoop niet verloor en trouw bleef aan zijn persoonlijke en artistieke overtuigingen. Zijn kaars bleef branden, zoals in zijn gedicht 'De winternacht'. De publicatie van het boek 'Dokter Zjivago' in het Westen maakte nog eens duidelijk dat in de Sovjet-Unie nog steeds een eigen onafhankelijke intellectuele en artistieke traditie bestond. Het boek leverde volgens Jakovlev een bijdrage aan de uiteindelijke ineenstorting van het communisme en aan het einde van de Koude Oorlog. Het 'monospektakl' van Victor Jakovljevič is volgens mij ook voor het huidige Rusland van belang. In de provincie demonstreren de communisten op 1 mei nog steeds onbekommerd met portretten van Stalin. Veel jonge mensen zijn zich nauwelijks meer bewust van wat zich toen heeft afgespeeld en romantiseren deze donkere bladzijde uit de Russische geschiedenis.

Paul Baars

Enkele vertalingen van Pasternak's werk:

- Boris Pasternak, *De gedichten van Jurij Zjivago, uit het Russisch vertaald door Frans-Joseph van Agt, Cahiers van de Lantaarn, no. 38, Leiden 1985. (Deze zijn in dit artikel gebruikt).*
- Charles Timmer, *Boris Pasternak, Gedichten, Van Oorschoot, Amsterdam 1958.*
- Boris Pasternak, *Peredelkino, vertaald door Petra Couvée, Douane, Rotterdam 2003.*
- Boris Pasternak, *Dokter Zjivago (2 delen), vert. Nico Scheepmaker, Bruna, Utrecht 1959.*

De lezing van Victor Jakovlev is in het Russisch beschikbaar bij de stichting Stedenband Nijmegen-Pskov, <http://nijmegenpskov.nl>, stedenband@nijmegenpskov.nl.

'Arabische Lente?'

Christenen van Syrië in de knel

Een Arabische Lente? Dat is een kwestie van vriezen of dooien, althans voor de Syrische christenen. Ja, het gonst, gist, rommelt, bliksemt en dondert al heel lang in de Arabische wereld. Al een jaar lang. Dictators vielen, letterlijk of figuurlijk. Tunesië, Libië en, vooralsnog met minder resultaat, Jemen. In die landen wonen geen of amper christenen. Maar wel in Egypte, waar het na de Arabische Lente maar niet wil 'zomeren'. Ook in Syrië wonen christenen. Zoals bekend is Syrië in politiek opzicht een gesloten en ondoordringbaar land. Zeker nu. Journalisten worden amper toegelaten sinds het in volle omvang uitbreken van de revolutie op 15 maart vorig jaar. Die is in Syrië nog steeds geen 'Arabische Lente', maar nog altijd een barre 'winter'. Het proces zit muurvast, met inmiddels al meer dan 5.000 doden. Niemand weet welke kant het opgaat. Ook de christenen in Syrië niet. Ze houden hun hart vast. Waarom? Op basis van de schaarse berichten uit de pers van de afgelopen driekwart jaar een poging tot een beknopt overzicht van hun positie.

De Arabische Republiek Syrië telt 22,5 miljoen inwoners: naast Arabieren zijn er etnische minderheden. Ook religieus is Syrië een lappendeken. Belangrijkste groepen: 75% soennitische moslims, 10% alawieten - een religieus gezien vrijzinnige moslimgroep - en een kleine 10% christenen - van allerlei pluimage. De laatste twee groepen zijn cruciaal voor de politieke machtsverhoudingen die op het moment onder druk staan.

Syrië was de laatste honderd jaar steeds een toevluchts-oord voor vervolgte christenen: Armeniërs en Arameeërs na de genocide van 1915; Assyriërs en Chaldeeërs na de pogroms in Irak in de jaren '30 (hierboven een dorp van hen in Oost-Syrië); wederom voor Irakese christenen na 2003. (Foto: L van Leijssen)

Minderheidsregiem

Het politieke bestel van Syrië is sinds 1963 gebaseerd op de Ba`th-partij. Die heeft een door de Grieks-orthodox Michel Aflaq in de jaren '40 ontwikkelde ideologie, een soort Arabisch socialisme, doorspekt met wat fascistische elementen. Verder zijn het secularisme (scheiding van godsdienst en staat) en het Arabische nationalisme kenmerkend. In 1970 grijpt de alawietische luchtmacht-officier en op dat moment minister van defensie Hafez el-Assad de absolute macht en vestigt een straffe dictatuur met een uitzinnig soort persoonsverheerlijking. Bij diens dood in 2000 wordt hij opgevolgd door zoonlief Bashar. Na zijn 'Damasceense Lente', een aanvankelijke dooi met wat meer vrijheid van meningsuiting en persvrijheid, trekt het regiem in 2001 alweer de touwtjes fors aan. De Assads hebben hun machtsbasis in 's lands alawietische minderheid. De alawieten vormden vóór 1966, het jaar dat ze steeds meer macht in leger en regering kregen, eeuwenlang een zwaar

Christelijke steun voor de Assads is niet van vandaag of gisteren. Links, in de toegangspoort van een Syrisch-katholiek kerkgebouw in Noord-oost-Syrië hangt een houten hart met daarin het enigszins verbleekte portret van dictator Assad sr. Foto-opname van een paar jaar na diens dood in 2000. (Foto: L van Leijsen)

gediscrimineerde bevolkingsgroep van voornamelijk arme boeren. Nu hebben ze allerlei privileges. Syrië's alawieten zullen zich deze macht niet snel uit handen laten nemen. Als minderheid aan de macht moesten de alawieten pacteren met andere minderheden. Hier komen de christenen in beeld.

Christenen van Syrië

Christelijk Syrië vormt een amalgaam van verschillende groepen, sommige 'autochtoon' vanaf het prille begin van het christendom, dus van voor de komst van de islam (vanaf 643), andere ooit van elders gekomen, maar volledig ingeburgerd in het land.

De politieke ideologie van de Ba`th, niet gebaseerd op de islam maar op een nationalisme van alle Arabieren: moslims en christenen, was om haar secularistische karakter altijd aantrekkelijk voor christenen. Gevolg is dat de kerken altijd dicht bij het regiem hebben gestaan en er ook sterk door werden begunstigd. Een cirkel van wederzijdse loyaliteit, voor de kerk mijns inziens een verstikkende omhelzing.

Godsdienstvrijheid lijkt een gunst in plaats van een onvervreemdbaar recht voor allen.

De godsdienstvrijheid is voor christenen nooit absoluut geweest. De staatspresident moet altijd een moslim zijn. En bij de overgang van moslims naar het christendom blijven ze voor de burgerlijke stand moslims. In het familierecht van de Syrische staat gelden de wetten van de godsdienst. Omdat voor de islam een moslima

niet kan trouwen met een christenman, kan een christin geworden maar niet als zodanig erkende (van oorsprong islamitische) vrouw niet trouwen met een christelijke man uit haar nieuwe geloofsgemeenschap. Zo wordt men schrijnend in zijn burgerrechten beknot. De positieve discriminatie van christenen heeft dus een zwart randje; toch een beetje tweede-rangsburgerschap! Een spagaat, die de christenen van Syrië onder dictator Bashar el-Assad niettemin doorgaans graag voor lief nemen.

Schaduwzijde ook van een Arabisch-nationalistisch regiem is dat bepaalde christenen die geen Arabieren zijn maar Aramees spreken en zich etnisch als 'Assyriërs' afficheren, van tijd tot tijd onderdrukt werden. Het schijnbaar waterdichte verbond tussen het bewind en de christenen heeft dus altijd al scheuren vertoond. Na het begin van de revolte in Syrië staan echter de christenen nog altijd in meerderheid achter Assad. Enkele factoren veroorzaken deze steun.

Bedreigde vrijheid

1 Zoals gezegd nemen de christenen onder de Assads, vooral vergeleken met vrijwel overal elders in het Midden-Oosten, een relatief riant positie in. Dat alles wil men niet kwijt. De Assad-dictatuur speelt hierop in, door juist de mensen die van haar relatieve godsdiensttolerantie hebben kunnen genieten, bang te maken voor dreigend religieus extremisme. Het regiem met zijn secularistische ideologie heeft de godsdienstige vrede in het land steeds gepusht. Oecumene en interreligieuze coëxistentie - op zich goede zaken - konden om politieke opportuniteit op ruime steun vanuit het regiem rekenen, tenminste zolang dit een tamme dialoog was zonder al te felle polemieken. Nù toont Assads kaart van de godsdienstige vrede zich juist als zijn tegendeel, d.w.z. als een troef in de verdeel-en-heerspolitiek van de dictatuur: 'Als mijn regiem valt, christenen, zal het gedaan zijn met vreedzaam religieus samenleven en worden jullie slachtoffer van moslimextremisme.' Het is evenwel de vraag of de vreedzame coëxistentie in Syrië niet een traditie is die verder terugreikt dan de tijd van de Ba`th, met wortels van verdraagzaamheid dus die niet afhankelijk zijn van de Assads. Kortom, dat er leven mogelijk is na dit regiem, ook voor christenen.

2 Bashar el-Assad heeft bij het begin van de revolte bedreigd dat iedere kerkelijke steun daaraan keihard afgestraft zal worden.

3 Arabische Lente elders? Egypte kende na de val van Moebarak enkele gruwelijke momenten

voor de Kopten. De Egyptische christenen zijn weinig gerust op de partij der Moslimbroeders en een nóg extremistischer islampartij, die beide veel stemmen trekken. Zal het bittere lot der Kopten de christenen van Syrië ook treffen? Egypte is echter een totaal ander land mét wel een decennialange onderdrukking van christenen.

4 De christenen in Irak zijn in de jaren na de val van Saddam (2003) met honderdduizenden gevlucht, onder ander naar de 'safe haven' Syrië. Moeten zij straks bij een wisseling van het regiem ook weer vluchten uit Syrië? Samen met de eigen christenen van Syrië?

Bisschoppelijke zorgen

Het verhaal dat de kerkelijke leiders van Syrië graag vertellen, is dat Bashar el-Assad de aangewezen persoon is om de – ook volgens hen – noodzakelijke veranderingen in Syrië te leiden. De bisschoppen van de verschillende kerken zijn door de bank genomen voor democratische veranderingen én voor Assad, en ook in Nederland zijn de meeste christenen uit Syrië voorstander van hem. Het westen met zijn enthousiasme voor de opstand heeft volgens hen maar weinig feeling voor wat er bij een *regime change* op het spel staat voor de christenen. Zouden zij pal achter de oppositie gaan staan en wint Assad desondanks, dan zijn de rapen gaar voor de kerk. Kiezen ze nog steeds voor de oppositie en wint die, ook dan is de toekomst nog altijd donker. Kiezen ze daarentegen vóór Assad en wint de oppositie..., wat dan? Het donkerste scenario? Meest in het oog springende demonen: een electorale overwinning voor moslimfundamentalisten en/of bijltjesdag voor Assads sympathisanten, de christenen inclusief.

Christelijke tegengeluiden

We moeten bij dit alles een onderscheid maken tussen de posities van de kerkleiders, die van het gros der gelovigen en die van afwijkende groepen onder de christenen. Er zijn christenen van Syrië, als groep of individu, binnenslands of in de emigratie, die tegen de dictatuur zijn en daadwerkelijke oppositie plegen. Steun voor Assad over de hele linie van de christenen bestaat niet. Zo is een belangrijk criticus van de Syrische regering, Michel Kilo, christen. Hij bekritiseerde de positie van de kerkleiders. Hij is niet de enige christen die dat doet.

En je hoeft ook niet een verklaard opposant van de machthebbers te zijn om door hen met argusogen te worden bekeken. De jezuïet Paolo Dall'Oglio is een Italiaan, woont al tientallen

jaren in Syrië en is overste van het Syrisch-katholieke klooster Mar Musa bij Nebek in West-Syrië. En moet extreem voorzichtig zijn. In september 2011 organiseert hij een 'geestelijke jihad'. Moslims en christenen, mensen die voor en die tegen het regiem zijn, komen een week lang in zijn klooster bijeen, om samen de Koran en de Bijbel te lezen, te bidden en te vasten en met elkaar de dialoog aan te gaan. Ook Michel Kilo was daar. Maar de machthebbers in Damascus hadden al vanaf maart 2011 plannen om Dall'Oglio tot ongewenst persoon te verklaren. Vooral een brief uit de maand juli van vorig jaar, waarin hij op een irenische manier pleit voor democratische veranderingen en nationale eenheid, moet het regiem gestoken hebben. Op 27 november krijgt Dal'Oglio officieel aangezegd dat hij het land moet verlaten, iets waarvan in december, in de kerstbrief van Mar Musa, wordt meegedeeld dat dit is teruggetrokken zolang hij zich niet met politiek zou bezig houden. (Vanwege de keuze voor zijn werk in Syrië heeft hij aan die eis gehoor gegeven.)

Onzekere toekomst

Het wensdenken van de kerkleiders van Syrië lijkt de afgelopen dagen – ik schrijf donderdag 12 januari 2012 – meer dan ooit te zijn gelengstraft. Tijdens een speech voor aanhangers in Damascus op woensdag 11 januari heeft de president naar de oppositie, die hij wegzet als buitenlands geïnspireerd Al-Qaida-terrorisme, een ijzeren vuist gemaakt. Een vuist waaraan inmiddels al zoveel bloed kleeft, dat het ondenkbaar is dat deze man ooit de broodnodige veranderingen aanzwengelt die het land naar een betere en democratischer toekomst moeten leiden. Bashar Assad's onwil (of onvermogen) tot werkelijke verandering in 2001, kort na het veelbelovende begin bij zijn aantreden in 2000, maar ook zijn huidige retoriek – soms vredelievend, soms agressief, maar altijd vergezeld van gruweldaden in het land – lijken dit te bewijzen. Of de oppositie, als ze aan de regering komt, werkelijk tot verbeteringen in staat zal zijn, blijft een vraag. Voor christenen een meer dan hypothetische vraag. Vroeg of laat gaat deze dictatuur vallen. Christenen gaan daarmee hoe dan ook een moeilijke tijd tegemoet.

Leo van Leijssen

(Bronnen: o.a. *Der Spiegel*, *Die Presse*, *Trouw*, *Twentsche Courant Tubantia*, *Werk voor het Oosten*, *Nieuwsuur*)

Sociale media en Orthodoxie

Culturele, intellectuele en kerkelijke vrijheid op Russisch internet

Op politiek niveau is het Rusland van Poetin en Medvedev een oligarchie, een éénpartijstaat. Je lijkt er ongestraft verkiezingen te kunnen vervalsen. Maar op cultureel, intellectueel en kerkelijk niveau is er wel vrijheid.

Daarom is de situatie van nu toch beter dan tijdens de Sovjet-Unie. Deze vrijheid kun je ontdekken via het internet. Een inspirerend voorbeeld hiervan is de website www.psmb.ru.

Dat is de website van de beweging 'Preobrazjenskoje sodroezjestvo malych pravoslavnych bratsv'. Je kunt dat vertalen met 'Vriendschapsverband van kleine Orthodoxe broederschappen toegewijd aan het feest van de Gedaanteverandering'.

Het begin ligt al rond 1965. Joeri Kotsjtkóv ontdekt dan het christelijke geloof en wordt later priester in de Russisch-orthodoxe Kerk. Hij neemt daarbij de naam vader Geórgi aan. In de regio Moskou zet hij, geholpen door veel vrijwilligers, catecheseprojecten op, die meestal dienen als voorbereiding op een doop. Vanaf 1985 kan dit legaal en in het openbaar gebeuren. Meer dan 10.000 mensen nemen in de loop der jaren daaraan deel! Ze vormen ook buiten Moskou kleine informele groepen. Centraal staat steeds: voorlichting over het geloof, deelname aan de liturgie en sociaal werk. "We konden gebruik maken van een uniek moment in de geschiedenis van ons land en ons volk. Het werd mogelijk en het was noodzakelijk. Maar we begrepen dat het zwaar zou worden", zegt vader Georgi hierover op de site.

In de jaren '90 krijgen vader Georgi en zijn vrienden vier parochies in Moskou, die ze van de grond af opbouwen. In die parochies worden enkele vernieuwingen doorgevoerd. De priester bidt een deel van zijn gebeden hardop, er is volkszang, er wordt goed gepreekt en het evangelie wordt altijd (ook) in modern Russisch

Foto van de website: Doopplechtigheid tijdens laatste Russische kerst, 7 januari 2012, o.l.v. vader Georgi Kotsjtkóv, rechts in beeld.

gelezen. Vooral op het laatste punt ontstaan moeilijkheden met de kerkelijke overheid. Vader Georgi wordt weggestuurd. Zijn volgelingen worden sindsdien in sommige bisdommen gewantrouwd. Men noemt die jaren de periode van vervolging. Maar de vriendengroepen blijven bestaan en gaan door met hun activiteiten. Ze werken een beetje zoals bij ons Taizé-groepen optreden in hun plaatselijke kerkgemeenschap. Ze vergelijken zichzelf ook wel met de orden en congregaties in de Rooms-katholieke Kerk. De tegenstanders noemen hen - naar hun inspirator - wel de 'Kotsjtkóvi'.

Doelstellingen ~ De uitgangspunten van het vriendschapsverband zijn: betrokkenheid op de Kerk, persoonlijke (informele) en niet-hiërarchische benadering, verantwoordelijkheid, dienstbaarheid en inzet voor voortdurende vernieuwing van het kerkelijke leven. Hieruit

vloeit het volgende voort:

- Men werkt in grotere of kleinere plaatselijke groepen als vrienden samen.
- Men legt in woord, daad en levenswijze getuigenis af van 'Gods Koninkrijk'.
- Men leeft eenvoudig en nederig naar Christus toe en probeert een kerkelijke eenheid tot stand te brengen.
- Men probeert te leven vanuit liturgische en 'eucharistische' vernieuwing.
- Men verzet zich vanuit de gedachte van de *sobornostj* tegen fundamentalisme, klerikalisme, nationalisme, modernisme en conformisme. Men verzet zich tegen de politisering van het kerkelijke leven in Rusland.

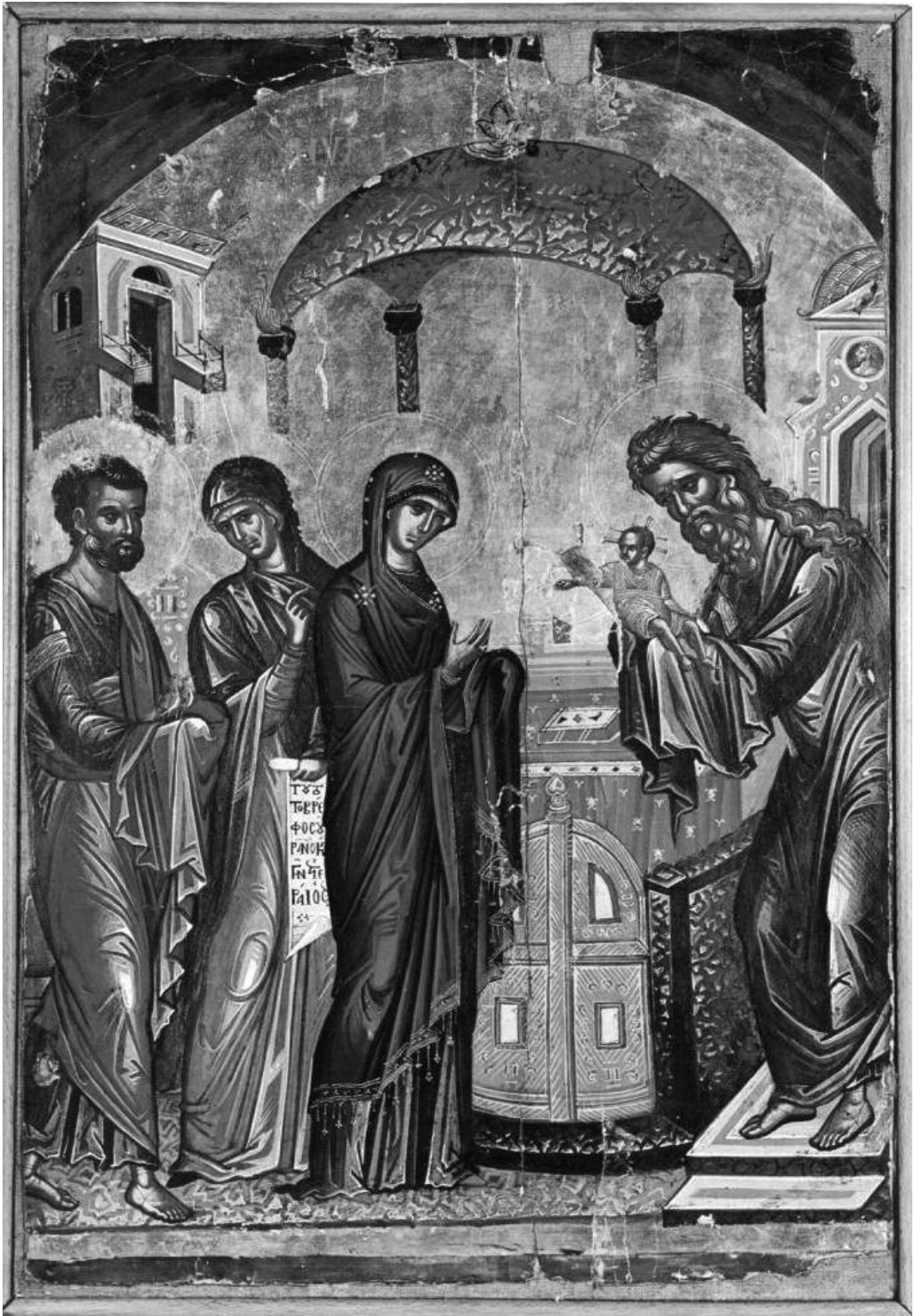
Inhoud - Opvallend is het lekenkarakter van de beweging. Belangrijk is de deelname aan het lokale kerkelijke en liturgische leven, waarbinnen de priester uiteraard als voorganger een grote rol speelt. Maar binnen de eigen beweging is geen sprake van een speciale rol voor priesters. De plaatselijke groepen zijn autonoom, maar hebben wel een landelijk overleg. Dat overleg heeft in 1997 en opnieuw in 2008 een beginselverklaring opgesteld, die hierboven is samengevat.

De site biedt veel materiaal ten behoeve van voorlichting en catechese voor volwassenen en kinderen. Opvallend is dat er discussie gevoerd wordt over enkele grote maatschappelijke ethische problemen, vooral over abortus en over de doodstraf. Rusland kent jaarlijks ruim 4 miljoen abortussen. De fles is het enige voorbehoedsmiddel, wordt wel cynisch gezegd. Op dit moment geldt in Rusland een moratorium op de doodstraf. Gevolg is dat ruim 200 zware criminelen onder zeer slechte omstandigheden wachten op wat komen gaat. Geen standpunten dus, maar discussies. Verder is opvallend dat de site zowel officiële als kritische standpunten weergeeft die leven binnen de Russisch-orthodoxe Kerk. Onder het kopje 'actueel' vind je aankondigingen van lezingen en conferenties, waaraan ook buitenlanders deelnemen. Het woord oecumene komt niet voor op de site, wel het streven naar eenheid onder de christenen. Aan een aantal activiteiten nemen daadwerkelijk rooms-katholieken en protestanten deel. Opvallend is het anti-ideologische en apolitieke karakter van de beweging. Men is niet geïnteresseerd in de symfonie tussen kerk en staat of in het ideaal van het 'heilige Rusland'. De politiek van Poetin en Medvjedev en de oppositie

daartegen zijn geen thema's.

Inspiratie uit de geschiedenis - Je vindt op deze site veel interessant materiaal over de recente Russische kerkgeschiedenis. Centraal staat de periode, die 'de zilveren periode van de Russische cultuur' wordt genoemd: de periode tussen 1860 en 1920. De Russisch-orthodoxe Kerk vormde een onderdeel van die opleving: de bewegingen van de staretsen, initiatieven op het gebied van organisatie, onderwijs, theologie en sociaal werk. Deze ontwikkeling werd bevestigd op de bisschoppensynode van 1917/1918, die probeerde de Orthodoxe Kerk opener, zelfstandiger en actiever te maken. Centraal stond het ideaal van de *sobornostj*, wat je kunt vertalen met 'gezamenlijkheid' of 'conciliariteit'. Alle gelovigen vormen samen de Kerk en moeten dus een status krijgen binnen die Kerk. Maar de communistische revolutie brak deze 'Russische lente' bruusk af. Alleen in de emigratie kon men een praktisch vervolg geven aan deze synode. De 'winter', de terreur die volgde, krijgt eveneens veel aandacht: het lot van orthodoxe gelovigen, die door de communisten en de fascisten vermoord zijn of die onder moeilijke omstandigheden hebben door-gewerkt en overleefd.

Deze kritische herinneringen vormen het historische fundament van de kerkelijke herleving, die men voorstaat. Dat heeft ook wel enig resultaat opgeleverd. De orthodoxe bisschoppen hebben in het jaar 2000 een groot aantal van deze 'nieuwe martelaren en belijders van de 20^e eeuw' heilig verklaard. En de staat heeft onlangs 14 december aangewezen als de nationale herdenkingsdag voor de 'slachtoffers van de politieke repressie'. In enkele Russische steden zijn sindsdien monumenten opgericht, worden tentoonstellingen geopend of bidt men op die dag een panachida (gedachtenisdienst). Video-opnames hiervan kun je op de site bekijken. Men gaat dus terug naar de bronnen van het kerkelijk leven, naar het verleden. Maar men is niet nostalgisch. Men leeft ook in het heden met de vragen die de samenleving van nu aan de gelovigen stelt. Men wil geloof en leven met elkaar verbinden. De website is daarbij een belangrijk communicatiemiddel. Op de 'startpagina' kun je kiezen tussen Russisch of Engels. Toch eens proberen! Maar de Engelse afdeling doet het nog niet. Jammer. Je moet dus het Russisch goed beheersen om toegang te krijgen tot deze rijke bron van informatie. (PBrS)

'De Ontmoeting', orthodoxe icoon uit de iconostase van de kerk van het Griekse monnikenklooster Stavronikita op de Berg Athos, Griekenland. Door Theophanes van Kreta of door een schilder uit zijn atelier, 1546.

Ontmoeting van Onze Heer en God en Verlosser Jezus Christus in de Tempel

Het Feest van de Ontmoeting des Heren wordt elk jaar in Oost en West gevierd op 2 februari (in de oude juliaanse kalender van enkele oosterse kerken op 15 januari). Veertig dagen na de geboorte werd een eerste kind naar Joodse wet opgedragen aan God. Maria en Jozef brengen Jezus naar de tempel van Jeruzalem. Daar ontmoeten ze de oude Simeon en de al even oude profetes Hanna (Luk 2:22-40).

De Ontmoeting des Heren stamt als feest uit het Jeruzalem van de 4^e eeuw. Het 'arriveerde' in Constantinopel in de 6^e eeuw, in Rome al in de 5^e eeuw. In beide voor de liturgie belangrijke steden was er een lichtprocessie verbonden aan het feest. In het Oosten raakte die na 1300 in onbruik, in Rome bleef de traditie bestaan en verbreidde zich over de Latijnse kerk. Vanwege de lichtprocessie en omdat het feest in de roeimeuse liturgie sterk de trekken van een Mariafeest had (tot de liturgiehervorming van de jaren '60), kreeg het feest in het Westen de populaire naam 'Maria Lichtmis'. In het Oosten is het altijd een Christusfeest gebleven – wat het nu in de roeimeuse ritus opnieuw is, en wel onder benadrukking van zijn meer bijbelse benaming 'Opdracht van de Heer in de Tempel'.

In de Orthodoxie geeft de feesticoon weer wat op die dag in de bijbellezingen, de hymnen en de gebeden wordt gevierd. Vandaar hier enkele fragmenten uit de Byzantijnse liturgie van de Ontmoeting des Heren. Opmerkelijk is dat in de tekst en op de icoon het bijbelverhaal een zekere betekenisverschuiving vertoont. Dat danken we onder andere aan het apocriefe Proto-evangelie van Jakobus (2^e e.), waar de grijsaard Simeon plotseling een *priester* is geworden (niet als zodanig vermeld of verondersteld in Luk 2) – priester van de Joodse eredienst wel te verstaan! Deze traditie vinden we ook bij de hymnendichter Sint-Efrem de Syriër uit de 4^e eeuw. Op de icoon wordt de liturgische context nog verder doorgetrokken, nu tot in het 'christelijke'. Het altaar van de Jeruzalemse tempel op de icoon herinnert ons namelijk wel heel erg aan de altaartafel van een Byzantijnse kerk, compleet met de zogeheten *koninklijke* (midden)*deuren*.

'Koninklijk'..., dat brengt ons op een andere accentverschuiving. Dit kind van arme ouders (de twee duiven als offergave in plaats van één ram en één duif getuigen van hun lage economische positie) vertoont vorstelijke trekken. Het heeft een lichtglanzend gouden gewaad met purperen opstiksels, kleren voor een koningskind. Jezus' trekken van hogen bloede getuigen echter van een koningschap dat niet van deze wereld is. Hoewel Jezus' koningschap in het Nieuwe Testament al op een subtiele manier wordt beleden, werd het in de periode van de kerkvaders stevig aangezet, vooral om Jezus' goddelijkheid te benadrukken, toen in de kerk het gevoel bestond dat deze door anderen verdonkere-maand werd.

Een keer vroeg mij iemand – met een klassieke katholieke devotie voor de eucharistie – of men op deze icoon in het opgedragen kind Jezus de eucharistie verbeeld mocht zien. Ik antwoordde dat ik persoonlijk in de Byzantijnse liturgische teksten, voor zover ik die gelezen had, deze gedachte niet was tegengekomen. Frappant is wel – realiseer ik mij nu – dat in de Byzantijnse teksten van het feest (zie p 14, laatste stukje) het Jezuskind bij de Ontmoeting wordt vergeleken met de gloeiende kool uit het visioen van Jesaja (Jes 6: 1-5). En laat die kool nu ook het symbool zijn van de communie! Ook trof ik in een hymne van Efrem de Syriër uit de Kerst-Epifanietijd de volgende tekst aan:

*Door zijn liefde groeide de grijsaard Simeon,
die als sterveling diegene als offer opdroeg die het leven aan allen geeft.
Door de kracht vanuit hem droeg Simeon hem:
hij die hem ten offer aanbood, werd door hem aangeboden.*
(Kerstymne VI, 208-209)

In deze wat cryptische tekst zagen enkele negentiende- en twintigste-eeuwse rooms-katholieke commentatoren van Efrem's werken op grond van het Syrische woordgebruik een eucharistische betekenis. Of hún uitleg eveneens geïnspireerd werd door de klassieke katholieke devotie voor de eucharistie, weet ik niet. Maar hun uitleg van Efrem's verdichting van Luk 2:22-40 sluit wonderwel aan bij Lukas' eigen kerstverhaal: Jezus wordt daar neergelegd in een *voederbak* om aan te geven dat Hij is: het ware voedsel voor de wereld. Of zoals het verhaal van de Ontmoeting het zegt: 'Licht tot verlichting der volkeren en tot glorie van uw volk Israël'. Dát verkondigen lijkt me een krachtig getuigenis dat de 'Ontmoeting des Heren' afgeeft aan die zelfde wereld – aan ons dus!

Heden is de heilige Moeder, die hoger is dan welke tempel ook, de tempel binnengekomen, ontsluitend aan de wereld de Maker van de wereld en de Gever van de Wet. Simeon de Ouderling ontvangt Hem in zijn handen en roept, terwijl Hij hem vereert, luid uit: 'Laat Gij nu uw dienaar heengaan, want ik heb U gezien, de Redder van onze zielen.'

Heden wordt de Verlosser als een baby de tempel van de Heer binnengebracht en Simeon de grijsaard ontvangt Hem in zijn bejaarde handen.

De Oude van Dagen, een jong kind in het vlees, werd door Zijn Moeder de Maagd naar de tempel gebracht en vervulde zo de verordening van Zijn eigen Wet. Terwijl hij Hem ontving, zei Simeon: 'Nu laat Gij uw dienaar in vrede heengaan, want mijn ogen hebben uw verlossing gezien, o Heer'.

O volk Israël, bij het aanschouwen van uw Glorie, Immanuel, het Kind van de Maagd, aangeboden ten overstaan van de Ark van God, dans nu en verhef Hem boven alles voor eeuwig. 'Zie', riep Simeon uit: 'dit is Degene die tegelijkertijd God en kind is, die een teken van tegenspraak zal worden. Laten wij tot Hem in geloof zingen: Alle gij, werken van de Heer, zegen de Heer en verhef Hem boven alles voor eeuwig.

O God, Gij die waart voordat alle dingen hun aanvang namen, uit uw eigen wil zijt Gij mens geworden en wordt Gij, een kind van veertig dagen oud, de tempel ingedragen.

Wees gegroet, vol van genade, maagd en Moeder van God! Want uit U is opgegaan de Zon van Gerechtigheid, Christus, onze God. Hij verlicht hen,

*die in duisternis gezeten zijn. Verheug u ook, rechtvaardige Simeon. In uw armen hebt gij de Bevrijder van ons, mensen, gedragen. Hij schenkt ook ons ook de Verrijzenis.)**

Door uw geboorte hebt Gij de schoot van de Maagd geheiligt en de armen van Simeon gezegend. Gij zijt verschenen, o Christus God. Vandaag hebt Gij ons gered. Schenk vrede aan uw gemeenschap en geef kracht aan ons, o menslievende Heer.

In een figuur zag Jesaja God op een troon, hoog verheven en in triomf gedragen door de engelen der glorie (Jes 6: 1-5). En hij riep uit: 'Wee mij, want ik heb van tevoren God-geïncarneerd gezien, de Heer van het licht dat geen avond kent en de Koning van de vrede'. [...]

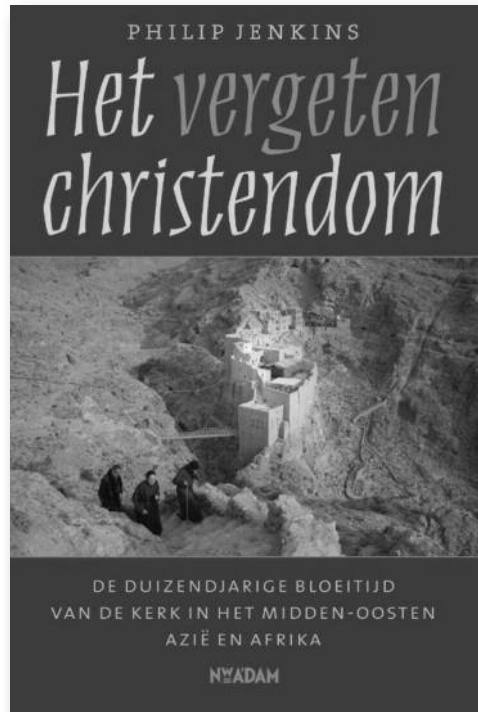
'Jesaja werd gezuiverd door de kool van de seraf te ontvangen', riep de oude man tot de Moeder van God. 'Met licht vult gij mij, nu gij, met uw handen als vuurtangen, aan mij toevertrouwt Hem die gij vasthoudt, de Heer van het licht dat geen avond kent en de Koning van de vrede'.

) Deze en volgende strofe: Byzantijs Liturgikon, Tilburg-Zagreb 1991; overige eigen vertaling.*

Het vergeten Christendom

Onder de titel 'Het vergeten christendom' is het afgelopen jaar de Nederlandse vertaling verschenen van een boeiend boek van de Amerikaanse godsdienstwetenschapper Philip Jenkins. Hierin beschrijft hij met name de geschiedenis van de Kerk van het Oosten, een christendom dat zich vanuit het Midden-Oosten tot in het verre China uitstreckte en na een periode van duizend jaar in de veertiende eeuw voor een groot deel ten onder ging. Hij zegt: "Het is erg om oude kerken te verliezen, maar het kwijtraken van herinneringen en ervaringen is minstens zo 'erg' ". Het is van belang dat Jenkins ons ervan bewust maakt dat de christelijke geschiedenis niet alleen Europees is. Al eerder beschreef onze landgenoot Tjalling Halbertsma zijn zoektocht naar sporen van het vroege christendom in China in zijn boek 'De verloren lotuskruisen'

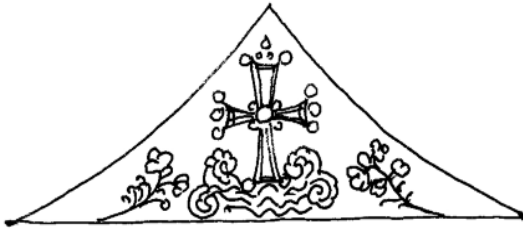
Nadat het Concilie van Nicea in 325 de goddelijkheid van Christus had bevestigd, ontstond er verdeeldheid over de vraag hoe Jezus zowel mens als God was. Het Concilie van Efeze (431) bepaalde dat Maria de Moeder van God was (*Godbarende, Theotokos*) en veroordeelde Nestorius die Maria de *Christusbarende* had genoemd. De twee naturen van Christus waren volgens Nestorius niet volkomen één, zoals de orthodoxen predikten; hij wilde ook vooral het menszijn van Christus tot zijn recht laten komen. Jenkins overigens schrijft aan het begin van zijn boek zich bewust te zijn van het feit dat bepaalde termen zoals bijvoorbeeld 'nestoriaans' eigenlijk zijn achterhaald, maar dat hij de alternatieven niet veel beter vindt en die groepen toch een herkenbare naam wil geven.

Op de voorzijde van de Nederlandse uitgave van Philip Jenkins' *The Lost History of Christianity* staat het Syrisch-katholieke klooster Mar Musa bij Nebek, West-Syrië.

Jakobieten

De veroordeling van de 'nestorianen' werd op het Concilie van Chalcedon in 451 gevolgd door die van de 'monofysieten' – een al even achterhaalde term – die vooral de goddelijkheid van de natuur van Christus benadrukten. Vanaf toen was de meerderheid van de christenen in het Midden-Oosten afgescheiden van de officiële kerk van het christelijke Romeinse Rijk (de latere katholieke kerk van het Latijnse westen en orthodoxe kerk van het Byzantijnse oosten, toen nog samen). In de 6^e eeuw verzamelde een Syrische kerkleider, Jakobus Baradeüs, de monofysieten in een ondergrondse kerk, die later naar hem de jakobitische kerk werd genoemd. De West-Syriërs waren jakobieten.

De nestorianen bevolkten vooral de oostelijke gebieden, het huidige Irak en Iran. Zij kregen later de naam van Oost-Syrische christenen. Deze verschillen in geloofsrichtingen binnen het ene christendom zijn in onze hedendaagse ogen lang niet zo groot als ze eerder leken te zijn. Beide kerken beaamden het concilie van Nicea. Ze geloofden in de Drie-eenheid, de menswording, de verrijzenis en de eucharistie.

Een derde christelijke wereld

Gewend als we zijn om het christendom te verdelen in een westers – rooms-katholiek en protestants – deel en een oosters, orthodox deel, mogen we niet vergeten dat er een derde christelijke wereld heeft bestaan, met een minstens zo belangrijke geschiedenis. In deze kerk leeft de voortzetting van oude semitische en joodse tradities, verbonden met een sterk mystieke beleving. Jenkins schrijft over bisschop Timoteüs die in het jaar 780 patriarch werd van de Kerk van het Oosten. Pas in 823 stierf hij en intussen regeerde hij over een uitgestrekt christelijk gebied. Hij gaf leiding aan negentien metropoliëten en 85 bisschoppen, in Syrië, Perzië, Turkestan, Armenië, tot aan de Kaspische Zee. Timoteüs vestigde een nieuwe bisschopszetel in Jemen, zijn kerk groeide in Zuid-India en breidde zich uit in Centraal-Azië tot in China toe. Timoteüs was invloedrijker dan de westerse paus in Rome. In China was de kerk geen nieuwkomer, rond 600 waren daar al christenen. Opvallend is hoe deze oosterse kerk uitstekend geïntegreerd was en het geloof verkondigde in de taal en in de culturen die men tegenkwam. Er was al een intensieve uitwisseling met de omringende Islam.

Kennisoverdracht

Deze oosterse christenen speelden een belangrijke rol bij de ontwikkeling van de islamitische cultuur en politiek. Onder de oosterse christenen waren veel (taal)geleerden, diplomaten en adviseurs, waar de islamitische politieke leiders

dankbaar gebruik van maakten. Veel van wat wij nu de Arabische geleerdheid noemen, was Oud-Syrisch, Perzisch en Koptisch. Oud-Syrisch sprekende christelijke geleerden brachten de werken van Aristoteles naar de islamitische wereld. Nisibis, Edessa en Bagdad waren centra waar de kennis van de Oudheid door christenen levend werd gehouden en vertaald vanuit het Grieks in het Arabisch. Christelijke geleerden brachten de zo efficiënte Indiase cijfers die wij nu ‘Arabisch’ noemen onder de ogen van islamitische geleerden. Een van de grote nestoriaanse wetenschappelijke werken is de *Gannat Bussame* (*‘Tuin der lusten’*), een reusachtig commentaar op het lectionarium (= boek met de Bijbellezingen in de liturgie), waarin we een schat aan kennis van zowel de klassieken als de kerkvaders terugvinden. De Sanskritische dierenfabels en volksverhalen werden door christenen naar de Arabische wereld overgebracht, van waaruit ze zich naar talrijke andere culturen verspreidden. Toch is er dramatisch weinig van de oorspronkelijke christelijke geschriften bewaard gebleven, wat te wijten is aan de verpletterende verwoestingen die de oosters-christelijke cultuur later zouden treffen.

China: uitbreiding en dubbele ondergang

De kerk van Timoteüs moest wel in dialoog gaan met andere wereldgodsdiensten: de islam en het jodendom, het zoroastrisme, het boeddhisme en het daoïsme (taoïsme). Zowel in China als in Zuid-India gebruikten de nestorianen een karakteristiek symbool: een combinatie van het kruis en het boeddhistische teken van verlichting, de lotus.

Tjalling Halbertsma beschrijft hoe Aluoben, volging van de Kerk van het Oosten, reeds in 635 China binnentrok. Keizer Taizong van de Tang-dynastie ontving hem in de keizerstad Changan met grote belangstelling voor zijn leer. Aluoben vertaalde christelijke teksten in het Chinees om ze aan de keizer voor te leggen. De keizer zag overeenkomsten met boeddhisme en daoïsme en gaf christenen de kans zich in zijn rijk te vestigen en kerken en kloosters te stichten. De opkomst van de Kerk van het Oosten in China is te lezen op een gedenkzuil die in Xi’an (Changan) rond 780 is opgericht. Daarop wordt de christelijke boodschap in boeddhistische termen naverteld:

‘De illustere en achtbare Messias verhulde zijn ware verhevenheid en hij verscheen aan de wereld als een mens... Hij bracht het schip van genade, waarmee men opvaart naar het huis van licht, in

beweging en bewerkstelligde zodoende de vrijlating van denkende wezens. Na op zulk een wijze het vertoon van zijn macht te hebben volbracht, steeg hij op klaarlichte dag op naar zijn ware verblijfplaats.'

Bekend zijn ook de zogeheten Jezus-soetra's. Een voorbeeld:

'Daarom zond God zijn koele bries om over een uitverkoren jonge vrouw te komen, met de naam Mo Yan, die geen echtgenoot had, en zij werd wanger. Heel de wereld was hier getuige van en begreep wat God had gewrocht. De macht van God is zo groot dat Hij een belichaamde geest kan scheppen en deze de weg kan wijzen naar het heldere, zuivere pad van het mededogen. Mo Yan schonk het leven aan een zoon en noemde hem Ye Su, die de Messias is...'

In het Chinese schrift was er geen karakter voor het woord kruis. Men koos een woord dat hout of boom betekent en zo lezen we:

'Mi Shi He (Messias) gaf zijn lichaam en werd ter dood gebracht... de dag dat zij Mi Shi He meenam en op het middaguur aan een boom bonden.'

Het christendom werd de Stralende Religie, of godsdienst van het licht, genoemd. Er zijn veel afbeeldingen gevonden van kruisen die oprijzen uit lotusbloemen, vooral op grafstenen. Maar halverwege de tiende eeuw werd de christelijke kerk aan het einde van de Tang-dynastie verboden en vervolgd. Enkele eeuwen later, tijdens de Mongoolse overheersing, trokken de aanhangers van de Kerk van het Oosten opnieuw China binnen. Genghis Khan en zijn nazaten hadden onder hun vrouwen ook christenen. Rond 1300 was er sprake van een christelijke koning, Guo Liguse. In de Mongoolse stad Katakoram heeft naast boeddhistische en daoïstische tempels ook een christelijke kerk gestaan. Maar ook in de door de kleinzoon van Genghis Khan, Kubilai Khan, gestichte nieuwe hoofdstad Khan Balek (het latere Beijing) en omgeving verrezen kerken en kloosters. De Italiaanse monnik Montecorvino bezocht de stad met brieven van de paus en werd er bisschop van een locale Rooms-katholieke Kerk. Maar ook omgekeerd bezocht in 1287 een monnik van de Kerk van het Oosten, Rabban Sauma genaamd, Europese hoven en bisschoppen. Die hoorden met verbazing zijn uitleg over de Drie-eenheid aan. God de Vader had de Zoon en de Heilige Geest veroorzaakt: *'zoals de zon licht en warmte veroorzaakt, terwijl de warmte niet de oorzaak is van het licht'*. Rabban Sauma was de mentor geweest van de Chinese monnik Marcus die patriarch in Bagdad was geworden. Maar intussen raakte in China de

Mongoolse Yuan-dynastie in verval en verloren de christenen de bescherming van de keizer. Zo ging voor de tweede maal het christendom in China ten onder.

Vervolging

Tot aan de veertiende eeuw hadden christenen en moslims in het algemeen vredig naast elkaar geleefd, aldus Jenkins. Er waren wel perioden van christenvervolging; ook de christenen hebben zich tijdens de kruistochten van een zeer gewelddadige kant laten zien, maar deze perioden werden meestal gevolgd door tijden van verdraagzaamheid. Dit alles veranderde aan het eind van de dertiende en vooral in de veertiende eeuw. De mamelukken (een moslimdynastie van oorspronkelijk Turkstalige slaven, PB) hadden door een hevige vervolging in Egypte de Koptische kerk tot 10% van de bevolking teruggebracht. De opkomst van de Turken leidde tot een ontkerstening van Klein-Azië. Ook in Armenië, Georgië, Ethiopië en Nubië werden de christenen door de islamitische jihad-strijders hevig bestreden. Philip Jenkins wijt deze felle vervolging van christenen vooral aan een klimaatverandering die aan het begin van de veertiende eeuw plaats had. Een kleine ijstijd brak aan, met als gevolg misoogsten en hongersnoden. Bedoeïenen verspreidden zich in gebieden die voorheen vruchtbare landbouwgronden waren geweest. Het moet een tijd van grote rampspoed geweest zijn. De oorzaken van deze rampen werden geweten aan afwijkende minderheden, met name de christenen. (Jenkins wijst erop dat in diezelfde periode ook West-Europa te lijden had onder hongersnood en pest en dat ook daar een minderheid, en wel de joodse, het moest ontgelden door hevige pogroms, uitgevoerd door christenen.) Zo kwam er een einde aan de bloei van de Kerk van het Oosten. Als kleine minderheid bleef ze bestaan, tot op het huidige moment dat ze in het Midden-Oosten wederom door soms hevige vervolging wordt bedreigd. Terwijl daarentegen het christendom, eens herkend als 'Stralende Religie', in China op dit moment - in protestantse of katholieke vorm - een ongeken-de opleving kent.

Paul Brenninkmeijer

- Philip Jenkins, *Het vergeten christendom*, Nieuw Amsterdam uitgevers, 2011
- Tjalling Halbertsma, *De verloren lotuskruisen*, Alatamira-Becht, 2002

Poesjkin en Rusland

Aleksandr Poesjkin (1799-1837) is een van de belangrijkste Russische dichters. Dit artikel besteedt allereerst aandacht aan enkele elementen van de toenmalige cultuur die Poesjkin opnam in zijn werk. Ten tweede wordt de vraag gesteld: hoe ging het latere Rusland met de dichter om?

Tijdens de Paasdagen van 1821 schreef Poesjkin, toen 22 jaar oud, de *Gavriliada*, de 'gabriëliade' of 'het Gabriëlslied'. Een buitengewoon baldadig poëma over het bezoek aan Maria van de engel Gabriël. De maagd is zeer onder de indruk van deze prachtige man, en ook Gabriël verliest iets van zijn engelachtigheid. Er ontstaat iets, en er gebeurt nog iets meer, en in de loop van het verhaal heeft Maria gemeenschap met de engel, met de duivel en met de Geest in de gedaante van een duif, zodat het onzeker is wie de vader is van Jezus. Dit alles in de verrukkelijke, lichte, ironische taal van het wonderkind van de Russische literatuur.

Een jeugdzonde

Een blasfemisch gedicht? Vast wel. Maar ook een spel met de overlevering. Poesjkin hield ervan om af en toe enige afstand te nemen van het plechtige. Zijn held was een tijd lang Voltaire (1694-1778), de Franse schrijver-filosoof die het binnen een bepaalde logica nog wel aannemelijk vond dat er een god bestond die als een soort horlogemaker de wereld in elkaar had gezet en de zaak verder op zijn beloop liet. Bij de Voltaire van de filosofische verhalen vinden we ook de heldere lichte stijl die we later bij Poesjkin zien en een opgeruimd soort anti-clericalisme. Overigens kreeg de dichter nog last met zijn jeugdzonde. Zeven jaar later liet kapitein buiten dienst Miljkov het gedicht bij zich thuis voordragen. Drie huisbedienden stoorden zich daar dermate aan dat ze hun beklag deden bij metropoliet Serafim van Petersburg. De kapitein werd gearresteerd en ook Poesjkin werd op het matje geroepen. Deze verklaarde dat het zijn tekst niet was, dat hij hem in zijn lyceumtijd wel eens had overgeschreven en de blaadjes toen was kwijtgeraakt en dat het

1 Aleksandr Poesjkin.

gedicht zeker niet van zijn hand was. Hij vond het heel vervelend dat zo'n schandalig stuk aan hem werd toegeschreven. Had hij een paar jaar eerder niet, in een artikel in opdracht van de tsaar over de opvoeding, geschreven: "Er dient strenge aandacht te worden geschonken aan de handschriften die onder de leerlingen rondgaan. Op een scabreus manuscript dient een zeer zware straf te staan."

De tsaar, de bisschop, de monnik

Dit voorval werpt al licht op een paar dingen. De geestelijke literatuur doet iets met Poesjkin. En de aanwezigheid van tsaar en censuur is overweldigend. We kijken even naar enige levensfeiten van Aleksandr Poesjkin. Hij was een telg van oude adel, met nauwe betrekkingen met de tsaar. Hij studeerde op het lyceum van Tsarskoje Selo, waar jonge edelen werden voorbereid op staatsdienst. Vanwege wat vrijgevochten gedichten stuurde tsaar Aleksandr I hem in ballingschap. Die duurde zes jaar en in die tijd maakte hij reizen naar de Krim en de Kaukasus. Voor zijn dichterschap was het een vruchtbare

periode. De nieuwe tsaar Nicolaas I riep hem terug uit ballingschap, maar benoemde zichzelf tot Poesjkins eerste criticus en censor.

Een ander soort dichter zien we in de regels:

*Loos geschenk en loos gebaar,
Waarom moest ik 't leven erven?
Waartoe werd ik me gewaar
Dat ik eens de dood moet sterven?*
(vertaling Arie van der Ent)

De eerste strofe van een gedicht dat in 1828 in een tijdschrift verscheen. De metropoliet Filaret van Moskou reageerde als volgt:

*Nee, niet loos en niet toevallig
Is het leven dat God mij gaf.
Niet zonder Gods verborgen wil
Is deze opgelegde straf.*
(vert. D. Bruinsma)

De metropoliet, die het lyceum wel eens had bezocht, zal zich de brave brieven en geschriften van de leerling Poesjkin hebben herinnerd en vond het nodig terug te schrijven. Poesjkin kon het creatieve antwoord wel waarderen. Vaak worden in dit verband de volgende regels aangehaald:

*En nu, vanaf geestelijke hoogte,
Is je handreiking gekomen
En met schuchtere kracht van liefde
Bracht je rust in mijn woelige dromen.*
(vert. D.B.)

Geschriften van (pseudo-)Efreem de Syriër lieten ook sporen na in zijn werk. Bekend is Poesjkins bewerking van het *Gebed voor de Grote Vasten* dat op Efrems naam staat, met de regels:

*Geef, o Heer, dat ik mijn zondigheid zie,
En over mijn broer niet naar oordeel streef,
En dat in deemoed, liefde en geduld
En zuiverheid mijn hart herleeft.*
(vert. D.B.)

Een bekend gedicht van Poesjkin is 'De profeet'. De ik-figuur krijgt in de woestijn een verschijning van een zsvleugelige serafijn, die hem zijn boze tong uitrukt, alsmede zijn lillend hart, en in zijn borstkas een gloeiende kool legt. Daarop komt het gebod van God: "Brand mensenharten met het woord." De toespelingen zullen duidelijk zijn. Met name een visoen

van de profeet Jesaja waarin de serafijn hem een gloeiende kool in de mond legt (Jes. 6: 6-7). Die werd, in de tekst van de Goddelijke Liturgie en andere teksten van de Orthodoxie, symbool van de Communie.

De Orthodoxie was nooit veraf. We kennen het feest van de Nederlegging van het Kostbaar Gewaad van onze Heer Jezus Christus te Moskou, op 10 juli. Het gewaad, of een deel ervan, werd in 1625 door de sjah van Perzië geschonken. Er werd aan de gebeurtenis een icoon gewijd, waarop tussen de afgebeelde bojaren een graaf Poesjkin te ontwaren is. Het schijnt dat de familie Poesjkin een amulet bewaarde, met daarin weer een stukje van het gewaad. In ieder geval blijkt hieruit de verbondenheid met de tsarenfamilie.

De grootste religieuze figuur was in die tijd Serafim van Sarov. Er is wel eens verwondering geweest dat de grootste dichter en de grootste geestelijke leidsman van Rusland van elkaars bestaan niet wisten. Toen Serafim te Divejevo in zijn klooster verbleef, in 1830, woonde Poesjkin in Boldino, op een afstand van 160 kilometer. Of had de dichter de monnik wel eens gezien? Het handschrift van Poesjkins gedicht 'Woestijnvaders en ongerepte vrouwen' toont ook een tekeningetje van een monnik. Volgens commentatoren is de gelijkenis met de beroemde starets treffend.

De filosoof

Dat de wind ook uit een andere hoek kon waaien, tonen de gebeurtenissen rondom Tsjaadajev, een vriend van Poesjkin. Deze had in 1836 een "filosofische brief" gepubliceerd, waarin hij betoogde dat de hele Russische geschiedenis stieriel was en niets om het lijf had. Rusland had de culturele ontwikkelingen van het westen niet meegemaakt en kon nu maar het beste aansluiting zoeken bij het katholicisme. De filosoof werd gestraft met huisarrest en kreeg regelmatig bezoek van een dokter.

Naar aanleiding van dit geschrift ontwikkelde Poesjkin gedachten over een Rusland dat door het Schisma (1054) van de rest van Europa was afgescheiden, maar dat toch de christelijke beschaving gered had van de Tataren. Daarop leidde Rusland een eigen leven, los van de rest van Europa. Maar van het verachtelijke Byzantium had Rusland wel de traditie overgenomen, maar niet de zeden. Wel is het zo dat de geestelijkheid achterloopt, getuige de baarden van de priesters, toch blijk van een gebrek aan goede manieren. Maar we leven in een geweldig vader-

Poesjkin op
een schets.

land, met een geweldige geschiedenis. Dit stond in een brief aan Tsjaadajev, die nooit is verstuurd en waarvan later het klad is gevonden.

Het bittere einde

De laatste tien jaren waren moeilijk. Poesjkin, die niet met geld kon omgaan en voortdurend speelschulden had, zat constant in geldnood; zijn benoeming als kamerjonker aan het hof van de tsaar bracht daar geen verbetering in. De functie stelde weinig voor – was eigenlijk wat beledigend voor iemand als Poesjkin – maar hij moest wel bij alle ceremoniële feesten aanwezig zijn en een grote staat voeren, met een koets en bedienden. Verder was Poesjkins vrouw lichtzinnig en oppervlakkig. Zoals bekend vond hij in een duel vanwege zijn vrouw in 1837 de dood. Hij werd neergeschoten op 27 januari, daags vóór het feest van Efrem de Syriër. De priester die erbij werd gehaald, had juist in de avonddienst de heilige herdacht.

Je treft dus in het werk van Poesjkin van alles aan: de opstandige geluiden in zijn tijd, het opgewekte rationalisme à la Voltaire en de godsdienstige motieven uit de Orthodoxe Kerk: de riten, de gebeden en de kerkslavismen in zijn Russisch.

Poesjkin herdenken

Wat deden de Russen met Poesjkin? Beroemd werd de redevoering van Dostojevski, in 1880 uitgesproken tijdens een herdenkingsbijeenkomst. Hij haalt de opmerking van Gogol' aan: de dichter als unieke uiting van de Russische geest, en – voegt hij eraan toe – als een profetische figuur. Dostojevski werkt dit als volgt uit. Nadat Poesjkin zich in het westen had geheroriënteerd, heeft hij de idealen van elders voor het eigen volk verwerkt. Zelf verpersoonlijkt Poesjkin de Russische gedachte. In het verhaal 'De zigeuners' wordt de Rus uitgebeeld als de rusteloze zoeker naar waarheid. De hoofdpersoon denkt zich bij de zigeuners te kunnen aan-

sluiten, maar dit loopt uit op een mislukking. Denken we ook aan Poesjkins personage Evgenij Oegin, die als het ware bij zichzelf te gast is en nergens een steunpunt vindt. Tegenover hem staat Tatjana, de Russische vrouw die met de beide benen op de grond staat. Ze houdt van Oegin, maar ze zal om hem haar oudere man, met wie ze een verstandshuwelijk heeft, niet verlaten. Het eigen geluk mag niet gegrond zijn op andermans ongeluk. Dostojevski merkt op dat de titel van het gedicht beter naar Tatjana genoemd had kunnen worden. Dostojevski's slotsom is dat Poesjkin de Russen heeft geleerd de gebruiken van andere landen over te nemen en dan ruimhartig, zonder vijandelijke reserve, de conflicten tussen de verschillende stammen te boven te komen, om samen te werken als leden van één "arisch ras".

Als voorbeeld van een ander soort herdenken neem ik de rede van de Sovjet-schrijver Aleksandr Tvardovskij (1910-1971), uitgesproken in 1962. Boeiend dit na een halve eeuw nog te lezen: niet "Terug naar Poesjkin", maar: "Samen met Poesjkin voorwaarts, naar de nieuwe en hogere verworvenheden van de cultuur van het communisme!"

Het is dan onvermijdelijk dat Poesjkin wordt ontdekt als geestelijk, religieus dichter. Zoals bijvoorbeeld in een te St.-Petersburg in 1999 verschenen bundel van ongeveer 70 artikelen, waarin alles aan de orde komt waaruit je zou kunnen opmaken dat Poesjkin een gelovig mens was. Citaten uit geestelijke literatuur, sporen van bijbelteksten, gebeden, zowel van de dichter zelf als uitgesproken door zijn personages. Dit alles in de context van de Russische cultuur. De titel van de bundel is *Een geestelijk werker*. Typisch is ook de inleiding. Rusland ondergaat grote veranderingen, maar het zal de dichter zijn die ons in allerlei problemen de weg wijst. Poesjkin is onze leraar.

Gelovig

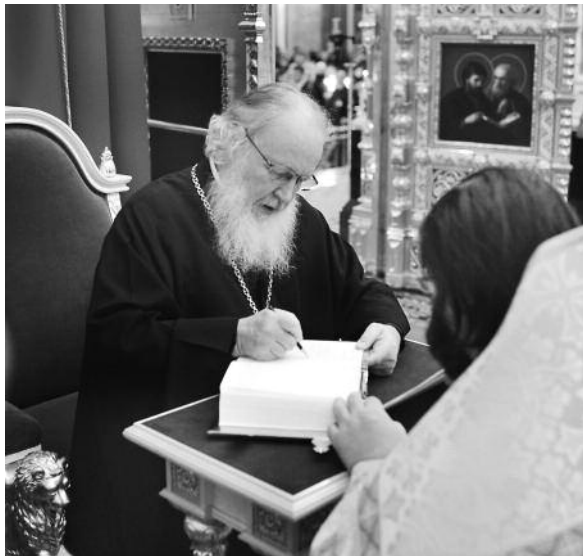
En tenslotte: was Poesjkin gelovig? Dat was hij wel, wordt gezegd, maar hij liep er niet mee te koop, indachtig de vermaning van Efrem de Syriër. Veel biografen laten de kwestie liggen. En ook zegt een biograaf: hij was niet erg gelovig, wel bijgelovig.

Zeer interessant vind ik dit alles. Maar de meeste poëzie minnende Russen leren zijn gedichten uit het hoofd en beginnen ze bij gelegenheid te declameren. Een uitstekend gebruik.

Dolf Bruinsma

PATRIARCH ROEPT OP TOT DIALOOG

Patriarch Kirill, het hoofd van de Russisch-orthodoxe Kerk, heeft Ruslands regering en burgers opgeroepen tot dialoog. "Als de regering onverschillig blijft voor het protest, is dat een slecht teken", aldus de patriarch op 'Channel One' in een reactie op de demonstraties tegen de fraude bij de parlementsverkiezingen in december 2011. "Iedereen in een vrije samenleving zou het recht moeten hebben zijn opinie uit te drukken of zijn misnoegen over de regeringspolitiek te uiten", zei de patriarch. "Een nieuwe revolutie heeft geen zin. De vorige revoluties hebben alleen maar dramatische gevolgen gehad voor het land" (Bron: RKnieuws.net)

Patriarch Kirill van Moskou.

POETIN "ALS KIND IN GEHEIM GEDOOPT"

De Russische staatsman Vladimir Poetin heeft verklaard dat hij ten tijde van Stalin in het geheim gedoopt werd in de kathedraal van Sint-Petersburg. Hij woonde dit jaar de orthodoxe kerstmis bij in dezelfde kerk. Poetin zei dat zijn moeder en een buurman, hem in het geheim naar de kerk hadden gebracht om gedoopt te worden omdat ze verzet vreesden van zijn vader, die lid was van de communistische partij. Sinds hij politiek actief is spreekt Poetin openlijk over zijn geloof en ontmoet hij geregeld verantwoordelijken van de Russisch-orthodoxe Kerk. (Bron: RKnieuws.net)

GEEN VREDE OP AARDE IN GEBOORTEKERK...

Op de plek waar Jezus Christus ooit zou zijn geboren, vergat men woensdag 28 december 2011 de vrede op aarde. Ongeveer honderd Grieks-orthodoxe en Armeens-apostolische geestelijken raakten slaags in de Geboortekerk te Bethlehem. De Palestijnse politie herstelde de orde met gummiknuppels. Niemand werd gearresteerd. De gevechten braken uit toen de geestelij-

ken het heiligdom schoonmaakten ter voorbereiding op de (oosters-orthodoxe) viering van Kerstmis. De Geboortekerk wordt gezamenlijk beheerd door de Grieks-orthodoxe Kerk, de Armeens-apostolische Kerk en de Rooms-katholieke Kerk, met elk hun eigen 'vleugel'. Meningsverschillen over de grenzen tussen de vleugels leiden geregeld tot gevechten tussen oosterse geestelijken. Opmerkelijk, maar wellicht al eeuwen niet uitzonderlijk. (Bron: ikon.nl)

... EN GEEN WITTE KERST IN ETHIOPIË

Ook dit mag amper nieuws zijn. Want op de Kilimandjaro in Tanzania na valt er geen sneeuw in Afrika ten zuiden van de Sahel. Dus ook niet in Ethiopië. Een Canadese verslaggever van de Toronto Star schreef naar aanleiding van Ethiopische kerst op 7 januari 2012: "De kerstman en kerstbomen zijn 'tough to find', maar het sterke gevoel van gemeenschap, godsdienst en familie is overweldigend". Ethiopië viert samen met de christelijke Russen, Serviërs, Oekraïeners en Egyptenaren Kerstmis volgens de oude zogeheten

juliaanse kalender, die 13 dagen achter ligt op de westerse. Op deze manier valt hun oosterse Kerst op één dag na samen met het westerse Driekoningenfeest, Epifanie. Dit geeft bij ons voortdurend aanleiding tot de gedachte als zouden deze oosterse christenen, bijvoorbeeld in Ethiopië of dichterbij in Rusland, eigenlijk geen Kerstmis vieren, maar Driekoningen als het belangrijkste winterfeest kennen, waarop ze dan ook Jezus' Geboorte zouden herdenken. Niets is minder waar, want Epifanie wordt in de oosterse landen Ethiopië, Rusland, Oekraïne en Servië ná hun eigen kerstfeest gevierd, en vanwege die oude kalender wederom 13 dagen na de westerse Epifanie, dus op 19 januari. Zoals in Ethiopië (zie coverfoto's uit 2011). En het christelijk Oosten viert op Epifanie niet de komst der Wijzen, maar Jezus' Doop in de Jordaan. In Ethiopië gebeurde dat ook dit jaar traditiegetrouw weer op Timqat, 19 januari. Omdat er geen sneeuw valt en het niet koud is, steeds in de open lucht, in een zeer feestelijke en zonnige sfeer. Dat er in Ethiopië geen witte Kerst is en ook geen witte Epifanie, heeft zo zijn voordelen.

OPEN CREATIEVE MIDDAGEN

De Byzantijnse kapel, Dobbelmanweg 3a te Nijmegen, organiseert elke laatste vrijdag van de maand van 16-18 u een **open creatieve middag**: 27 januari, 24 februari, 30 maart, 27 april, 25 mei en 29 juni 2012. Mensen kunnen daar kennis maken met Byzantijnse liturgische zang onder leiding van Paul Baars en met het schilderen van iconen onder leiding van iconenschilderes Joke Bannink.

Iedereen is welkom.

Kosten: €5,- p/middag

Info: 06-28237336 of 024-3600256

INWIJDING

Deelname aan de leergang 'Inwijding in het Oosters Christendom' van het Didaskalíon in Kasteel Hernen (zie Pokrof 2011-5, p 22) is nog mogelijk. NB Met één wijziging: de eerste keer is een hele studiedag op vrijdag 10 februari 2012, 11-16.15 u. Overige bijeenkomsten zijn zoals aangekondigd: vrijdagmiddagen 16 maart, 20 april en 11 mei 2012, 13.45 u tot 16.15 u. Informatie: www.brediusstichting.nl of www.oecumene.nl.

Opgeven: A. A. Brediusstichting te Hernen, 0487 531387, brediusstichting@hetnet.nl.
Kosten: €75 (incl. reader).

PANORTHODOX CONCIË IMPULS AAN DIALOOG?

De rooms-katholieke kardinaal Kurt Koch, de voorzitter van de Pauselijke Raad voor de Eenheid van de Christenen, is tevreden over de goede relaties met het Oecumenische Patriarchaat van Constantinopel en de verbetering van de relaties met het Russisch-orthodoxe patriarchaat van Moskou. "Maar met betrekking tot de bilaterale orthodox-katholieke commissie is er een impasse." De commissie kwam voor het laatst samen in september 2010, al weer bijna anderhalf jaar geleden, in de Oostenrijkse hoofdstad Wenen. Zij slaagde er toen niet in een gemeenschappelijke verklaring op te stellen over het primaatschap van de paus tijdens het eerste millennium van het christendom. Kardinaal Kurt Koch schrijft de stilstand toe aan het feit dat de orthodoxe Kerken, die samen 220 miljoen gelovigen overkoepelen, zich volop zouden voorbereiden op een panorthodox concilie; dat zou nog voor het einde van het jaar kunnen plaatsvinden. Kardinaal Koch hoopt dat het panorthodox concilie de dialoog tussen de katholieke en de orthodoxe Kerk een nieuwe impuls kan geven. "Voorafgaand aan dit concilie valt geen enkele vooruitgang te verwachten." Zo'n concilie zou zonder meer historisch

↑ *Icoon van het allereerste concilie, ook van Nicea, maar in 325 nC.*

zijn, want het zou het eerste concilie van alle belangrijke orthodoxe kerkleiders sinds het concilie van Nicea in 787 zijn (wel waren er lokale synodes in Byzantium, Rusland en andere orthodoxe landskerken).

De enerzijds hoge verwachtingen van kardinaal Koch en anderzijds zijn verzekering dat er voor die tijd weinig van de orthodox-katholieke dialoog valt te verwachten, maken de impasse wellicht alleen maar schrijnender. Al sinds ver terug in de vorige eeuw bestaan er al plannen tot zo'n concilie. Maar anders dan in Nicea 787 (en ervoor) is de traditionele figuur die zo'n concilie feitelijk

bijeen riep: de Byzantijnse keizer, heden-tendage al meer dan vijfenhalve eeuw uit de geschiedenis verdwenen. Wie roept het dan bijeen? Verder wordt gevreesd dat de Orthodoxie, die is gebaseerd op een trouw koesteren van de traditie, zou kunnen breken wanneer men officieel hervormingen wil gaan doorvoeren. En nog geen jaar geleden konden afgevaardigden van de oosters-orthodoxe Kerken tijdens hun voorbereidende bijeenkomst (van 22 tot 26 februari in het Zwitserse Chambésy) voor een panorthodox concilie het niet met elkaar eens worden. (Bron: KerkNet/Kipa-Apic)

Katholieke Oosterse Liturgievieringen feb - mrt 2012

Amsterdam
Occohofje, Nieuwe
Keizersgracht 94

Delft
Oude Delft 18

's-Gravenhage
Huize Maria Ecclesiae,
Eisenhowerlaan 120

Eindhoven
Eikenburg, Aalsterweg 289

Haarlem
Jansstraat 41

's-Hertogenbosch
Catharinakerk,
Kruisbroederhof 4

Nijmegen (BG)
Dobbelmannweg 3

Nijmegen (NBK)
Titus Brandsma-gedachteniskerk
(Jozefkerk), Keizer Karelplein

Rotterdam
Eendrachtshof,
Eendrachtstraat 95, 3012 XH

Tilburg
Kapel verzorgingscentrum
St. Jozefzorg,
Kruisvaarderstraat 32

Utrecht (BG)
Kapel Zorgcentrum West,
ingang Kanaalstraat 197

■ **Amsterdam:**
(Byzantijnse Gemeenschap)
Zondag 12 februari 2012,
10 u: Goddelijke Liturgie.
Alle diensten van de
Byzantijnse Gemeenschappen
(BG) in het land zijn onder
voorbewand. Voor verdere

informatie: www.pokrof.nl
of het desbetreffende secretariaat.

■ **Berkel en Rodenrijs:**
(Utrechts Byzantijns
Koor)
Zondag 19 februari, 11 u:
Goddelijke Liturgie in
parochie O.L.Vrouw
Geboorte, Noordeindseweg
100, 2651 CX

■ **Boekelo:** (BG)
Zondag 12 februari, 11 u:
Goddelijke Liturgie in
Sint-Marcellinuskerk,
Beckumerstraat 167, 7548
BD Boekelo.

■ **Delft:** (BG)
Zondag 12 februari, 10 u:
Goddelijke Liturgie.
Zondag 11 maart, 10 u:
Goddelijke Liturgie.

■ **Eindhoven:** (BG)
Zondag 5 februari, 11.30 u:
Goddelijke Liturgie.
Zondag 4 maart, 11.30 u:
Goddelijke Liturgie.

■ **'s-Gravenhage:** (BG)
Zaterdag 18 februari, 10 u:
Goddelijke Liturgie.
Zaterdag 25 februari, 19 u:
Vespers.
Zondag 26 februari, 10 u:
Goddelijke Liturgie.
Zaterdag 17 maart, 10 u:
Goddelijke Liturgie
(Chrysostomusliturgie).
Zaterdag 24 maart, 19 u:
Vespers.
Zondag 25 maart, 10 u:
Goddelijke Liturgie
(Basiliusliturgie).
Zaterdag 31 maart, 19 u:
Vigilie Wilgenzondag en
Waterwijding.

■ **Haarlem:** (BG)
Zaterdag 10 maart, 19.30
u: Goddelijke Liturgie.

■ **'s-Hertogenbosch:**
(Johannes van
Damascusgemeenschap)
Iedere zondag 10.15 uur:
Goddelijke Liturgie; soms bij
afwezigheid van een priester
Metten i.p.v. Goddelijke
Liturgie.
Bijzondere diensten:
Zondag 5 februari, Zondag
van de Verloren Zoon
(Tweede Zondag van de

Voorvasten) 10.15 u:
Goddelijke Liturgie.
Zondag 12 februari,
Zondag van het afscheid
van Vlees, 10.15 u:
Goddelijke Liturgie.
Zondag 19 februari,
Zondag van het afscheid
van Zuivel - Vergevings-
zondag, 10.15 u:
Goddelijke Liturgie,
gevolgd door de
Vergevingsdienst.
(Maandag 20 februari
begint de Veertigdagen-
tijd.)
In de Veertigdagentijd: op de
woensdagen 22 en 29 februari
en 7, 14, 21 en 28 maart, 19 u:
Goddelijke Liturgie van de
Voorafgewijde Gaven.
Zondag 26 februari, Eerste
Zondag van de
Veertigdagentijd,
Overwinning van de
Orthodoxie door de
Verering van de Iconen,
10.15 u: Goddelijke
Liturgie van Basilius de
Grote met Icoonwijding
(vooraftgaand aan de
Liturgie) en processie met
iconen.

Zondag 4 maart, Tweede
Zondag van de Veertig-
dagentijd (Gedachtenis
van H. Gregorius
Palamas), 10.15 u:
Goddelijke Liturgie van
Basilius de Grote.
Zondag 11 maart, Derde
Zondag van de
Veertigdagentijd, Verering
van het H. en
Levenschenkend Kruis,
10.15 u: Goddelijke
Liturgie van Basilius de
Grote.
Zondag 18 maart, Vierde
Zondag van de Veertig-
dagentijd (Gedachtenis
van Johannes Climacus),
10.15 u: Goddelijke
Liturgie van Basilius de
Grote.
Zondag 25 maart, Maria
Boodschap, Vijfde Zondag
van de Veertigdagentijd
(Gedachtenis van Maria
van Egypte), 10.15 u:
Goddelijke Liturgie van
Johannes Chrysostomus.

■ **Laren:** (UBK)
Zondag 18 maart, 10 u:
Goddelijke Liturgie in
parochiegemeenschap

St. Jan-Goede Herder,
Brink 33, 1251 KT.

■ **Nijmegen:** (BG)
Zaterdag 25 februari, 19 u:
Goddelijke Liturgie.
Zaterdag 24 maart, 19 u:
Goddelijke Liturgie.
Kerkfeest.

■ **Nijmegen:** (Nijmeegs
Byzantijns Koor)
Zaterdag 4 februari,
Viering van de Tweede
Zondag van de Voorvasten,
Zondag van de Verloren
Zoon, 19 u: Goddelijke
Liturgie van Johannes
Chrysostomus.
Zaterdag 3 maart, Viering
van de Vierde Zondag van
de Veertigdagentijd, 19 u:
Goddelijke Liturgie van
Basilius en iconenwijding.
Voor informatie over
Nijmeegs Byzantijns Koor:
<http://www.hetnbk.nl/>

■ **Rotterdam:** (BG)
Zondag 5 februari, 10.15 u:
Goddelijke Liturgie.
Zondag 4 maart, 10.15 u:
Goddelijke Liturgie.

■ **Tilburg:** (Tilburgs
Byzantijns Koor)
Zondag 5 februari, 10 u:
Goddelijke Liturgie.
Zondag 11 maart, 10 u:
Goddelijke Liturgie.
Voor meer informatie TBK:
www.tilburgsbyzantijnskoor.nl

■ **Utrecht:** (BG)
Zondag 19 februari,
Vergevingszondag, 10.30
u: Goddelijke Liturgie.
Vrijdag 24 februari, 15 u:
Liturgie van de
Voorafgewijde Gaven.
Zondag 18 maart, Vierde
Zondag van de Vasten,
10.30 u: Goddelijke
Liturgie van Basilius.

De illustraties op de omslag:
Voorzijde: Ethiopisch-orthodoxe
diaken in vol ornaat tijdens de
viering van Timqat (Epifanie,
Jezus' Doop) in 2011 te Addis
Abeba in de open lucht.
Achterzijde: Gelovigen zijn
massaal op het feest van Tim-
qat (2011) afgekomen in de
Noord-Ethiopische historis-
che stad Lalibela.
(Foto's: C. Jongmans)

Pokrof

is een uitgave van:
katholieke vereniging voor
oecumene athanasius
en willibrord

